

חגיגה יא

משה שווערד

1. שפת אמת מסכת חגיגה דף י עמוד ב

שם בגמ' אמר רבא כו' נזכר הבע"ב שליח מעל שליח עניא מאי עביד, עיין בס' בית ישראל בפ"ב דקידושין הקשה אמאי הוצרך הברייתא ולא דייק מסיפא דמתניתין דלעיל לא עשה שליחותו שליח מעל ע"ש, ול"נ ליישב למאי דמסיק הגמ' דטעמא דרבא היא משום דל"ד לכל מוציא מעות הקדש דהו"ל לעיוני אבל שליח מי ידע וצריך ביאור דאי משום שאין השליח יודע שנמצא מעות הקדש ביד המשלח א"כ בכל מוציא מעות הקדש בשגגה כזו כגון שבא אחר והניח בכיסו מעות הקדש יש להקשות כן ומ"מ פשיטא דחייב דלא חילקה תורה בין שוגג לשוגג בפרט כי האי דהי' אפשר לו לשאול להמשלח אולי יש בכיסו מעות הקדש, לכן נראה כוונת הגמ' דכיון דבמעילה יש שלד"ע ואין השליח מועל אין עליו חיוב לחקור כלל רק כשנולד בינתים דהמשלח נזכר ע"ז אמרינן שליח מי ידע דהמשלח נזכר ונתבטל שליחותו הלא הוא הולך ע"ד המשלח ולא ע"ד עצמו משא"כ בשליח ששינה שליחותו ועשה ע"ד עצמו שפיר חייב דמוטל עליו לחקור אם נמצא בבית המשלח מעות הקדש כנ"ל פשוט, וכן היא משמעות הגמ' וכי זה חוטא כו' אלמא דאי אין שלד"ע נקרא חוטא משום דעושה ע"ד עצמו כמ"ש:

2. שערים מצויינים בהלכה

דף יא. מכדי שנויי שנייה מה לי דר מה לי לא דר. פרש"י כשקבע בבנין וקנייה בשנוי שמסתתה וקבעה. וצל"ע הא ע"י שקבעה בבנין ביתו אין זה אלא תקנת מריש שתקנו חכמים שקנאה, כדאמרינן בגמ' סוכה (לא.), ולפ"ז צ"ל דקנין דרבנן מועיל נמי לדאורייתא, ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ג סי

3. מרומי שדה מסכת חגיגה דף יא עמוד א

שם. אי מסתפקא לך מילתא בנגעים עיין בקראי. בביאורי על התורה ויקרא י"ג ג' הבאתי דעת השאלות והראב"ד דיש נפ"מ בין שאת לבהרת, דשאת בעינן שיהא מראה שלה גבוה ובהרת עמוק, וזה לא נתבאר במשנתנו רק בקראי:

4. שערים מצויינים בהלכה

אי מסתפקא לך מילתא בנגעים עיין בקראי, ואי מסתפקא לך באהלות עיין במתניתין. צל"ע הרי אמרינן לעיל (י.) דבמקרא ובמשנה אין שלום, ופרש"י שאין הוראה מדבר מקרא, ואין הוראה נכונה בדבר משנה. וראיתי במרומי שדה שמרמוז עמש"כ בספרו העמק דבר (תזריע יג-ג) שהביא דעת השאלות והראב"ד דיש נפק"מ לענין שאת ובהרת, דשאת צריך שיהא מראה שלה גבוה, ובהרת עמוק, וזה לא נתבאר במשנה אלא

במקרא. אבל קשה לי דזה ענין נגעים, אבל ענין אהלות לא תירץ. ונ"ל דאפשר משום דעל אהלות ליכא גמרא, ומוכרחין לעיין רק במשנה, ומ"מ איכא גמרא עלה אלא דמפוזר בש"ס.

5. תוספות מסכת חגיגה דף יא עמוד א

לא נצרכא אלא לכדרכי דתניא ונתתה נפש תחת נפש ממון - ורבי יוחנן דאמר חייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין מוקי לה לאידך דרבי דתניא ונתת עין תחת עין דלא פליג אסתם משנה דהכא.

• תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פג/ב

אמאי עין תחת עין אמר רחמנא אימא עין ממש לא סלקא דעתך דתניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קטע את ידו מקטע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ת"ל מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין

6. תוספות מסכת חגיגה דף יא עמוד א

לא נצרכא אלא לשיעור מקוה - לא הוה מצי למימר [לבעלה] דלא כתיב כדפירש [1] בה"ג דלא נפקא לן אלא בק"ו דהשתא לטהרות כתיב ורחץ לבעלה דכרת לא כ"ש דהא לאו מילתא היא דמהאי ק"ו לא מצי נפיק דק"ו פריכא הוא דהא כמה חציצות וכוונה דבפרק ב' דחולין (דף לא.) מצינו לטהרות ולא לבעלה [2] אלא מהאי קרא נפקא דכתיב (ויקרא טו) (ותהי נדתה עליו ואחר תטהר) בנדתה תהא עד שתבא במים כדדריש ר"ע בפ"ו דשבת (דף סד:) וכן פר"ת דמהתם נפקא לן טבילת נדה הלכך הוה ליה כמו כתובה.

7. תוספות מסכת חגיגה דף יא עמוד א

ברום ג' אמות - ואף על גב שאדם מחזיק ד' אמות קומה כדמוכח בשמעתין דכוכין דאורך הכוך ד' אמות קומת האדם אינו אלא ג' אמות לבד הראש ומצי להרכין את ראשו מן הצד והא דנקט ד' אמות משום עובי צידי הארון ואף על גב דמצינו בפ"ק דב"ב (דף ב:) גבי היזק ראייה שיעור ראייה ד' אמות היינו שיכול להגביה עצמו על ראשי אצבעותיו עד שיציץ ד' אמות וכן מוכח בעובדא דבני המן בתרגום של מגילת אסתר שנסדר על פי המדרש שגובה קומתן ג' אמות לבד הראש דקחשיב ואזיל על רום חמשים אמות לפי תליית כל העשרה והיו נהרגים כבר קודם התלייה וכן משתעי קרא בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני המן משמע שבכלל הריגה היו וגם הפייט יסד בסליחה אדם בקום איש בשלש אמות והרביעית (וחמישית) אויר מגולה.

8. טורי אבן על מסכת חגיגה דף יא/א

וכמה הן אמה על אמה ברום ג' אמות. משום דסתם קומת אדם בינוני בלא הראש הוי ג' אמות ומצי להרכין את ראשו מן הצד כן פירשו התוס'. ומ"מ באדם הגדול בקומה לא סגי ליה בהכי דהא בעינן מי' שכל גופו עולה בהם ובעי רוב מים כשיעור שיעלה כל גופו בהן בבת אחת בלא ראשו. וכת"א א"כ אמאי ל"ק להאי שיעור גבי יש שאמר הכל לפי מה שהוא אדם בפ"ז דמס' כלים דחשיב התם הקומץ את המנחה והחופן את הקטורת והשוטה כמלא לוגמיו ביה"כ וכמוון ב' סעודות לעירוב כיון דבעינן הגדול לפי גדלו. ל"ק מ"מ דכל הני דחשיב אין להם שיעור לא למעלה ולא למטה אלא הכל לפי גדלו וקוטנו אבל שיעורא דמקוה נהי דאין לו שיעור למעלה יש לו שיעור למטה ואפי' לננס צריך אמה על אמה וכו' אע"פ שכל גופו עולה בפחות מזה וכיון שכן לא פסיק' ליה למיתני הא גבי הכל לפי מה שהוא אדם דגבי ננס לא אזלינן לפי מה שהוא אלא כשיעור של אדם בינוני. וכה"ג מצינו בפ"ד דעירובין (דף מ"ח) גבי יוצא חוץ לתחום דיש לו ד' אמות דבאמה דידיה יהבינן ליה והא דל"ק גבי יש שאמר הכל לפי מה שהוא אדם משום דאיכא ננס באיבריו דלאו בתר אמה דידיה אזלינן אלא בתר אמה בינונית של קודש וה"נ דכוותיה:

9. ערוך השולחן יורה דעה סימן רא סעיף ו

ומניין למדנו שיעור זה כך דרשו בתורת כהנים פ' מצורע ורחץ במים את כל בשרו מים שכל בשרו עולה להם וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות נמצאת אתה אומר שיעור המקוה ארבעים סאה עכ"ל מזה מבואר דשיעור זה הוא מן התורה ממש וזה שבש"ס נמצא בכמה מקומות מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום ג' אמות ושיעור חכמים שיעור מקוה מ' סאה אין לטעות שזהו מדרבנן מדקאמר שיעור חכמים דכבר כתב הריב"ש [סי' רצ"ד] וז"ל וכל זה הוא מן התורה וחכמים שיערו שאמה על אמה ברום ג' אמות הם מ' סאה ושכך שיעור מקוה לכל התמונות שיהיו כלומר דתמונה זו צריך שיהיה מלא ושאר כל התמונות כל שיש בו מ' סאה די כל שהטובל יתכסה בו כל גופו וכו' שכך למדו חכמים מפי השמועה וכו' כמו שלמדו מהלכה למשה מסיני שאכילה הכתובה בתורה היא בכזית וכו' עכ"ל ומדבריו למדנו שזה שהוצרכו לומר ושיעור חכמים

וכו' ה"פ שלא תאמר דהתורה חייבה שתהיה המקוה רק בתמונה זו אמה על אמה ברום ג' אמות אלא להיפך התורה חייבה שיהיה מ' סאה ורשאי להיות באיזה מדה ותמונה שירצה רק שכל גופו יתכסה בו והודיעה התורה בהלכה למשה מסיני שארבעים סאה על תמונה זו היא אמה על אמה ברום ג' אמות [וגם מה שאמרו במנחות ק"ג ב כל שיעורי חכמים כן הוא בארבעים סאה הוא טובל וכו' ג"כ הכוונה כן שיעורי חכמים שקבלו מהלכה למשה מסיני שכן הוא ודו"ק]:

10. ערוך השולחן יורה דעה סימן רא סעיף י

והנה באמת אין נ"מ למעשה דרוב גופים אינם מתכסים בפחות מ' סאה שהרי מפני טעם זה הוי השיעור דמ' סאה כמו שנתבאר **ובגוף גדול הרבה שגם מ' סאה לא יספיק לכיסוי כל הגוף פשיטא דגם במקוה וגם במעיין צריך יותר דהעיקר הוא מן התורה בכיסוי כל הגוף ובגוף קטן שבפחות די לו גם כן צריך מ' סאה** כדעת

האוסרים וכפסק הטור והש"ע אמנם בספק אם היה בה מ' סאה וכבר טבלה לכאורה יש להתיר מטעם ספק ספיקא שמא היה מ' סאה ואת"ל לא היה שמא הלכה כהמקילים וזה שיתבאר דבספק מ' סאה טמאה והיא משנה בפ"ב דמקואות זהו במקוה ולא במעיין ואף שיש חזקת איסור הא קיי"ל בסי' ק"י דגם בחזקת איסור אמרינן ספק ספיקא ע"ש וכן כששנים אומרים שהיה מ' סאה ושנים אומרים לא היה דתרי ותרי אוקמא אחזקה ושמא בכה"ג יש להתיר אך בזה נראה דכיון דהאוסרים טמאה בוודאי א"א להקל בזה אבל בספק צ"ע וכן יש להסתפק באחד אומר היה בו מ' סאה ואחד אומר לא היה דבמקוה וודאי כיון דאתחזק איסורא ואינו בידו אינו נאמן האומר שהיה מ' סאה אבל במעיין יש להסתפק וצ"ע ואפשר כיון דלהמתירים ההיתר בוודאי ולהאוסרים האיסור בספק אפשר דיש להתיר ויש להתיישב בכל זה:

11. טורי זהב על יו"ד סימן רא

(1) הלכך גל שנתלש כו'. פי' דמטהר בזוחלים כמעין וא"ל כיון דהוה כמעין ואפ"ה בעינן מ' סאה א"כ קשה ארמב"ם והראב"ד שכתב הטור משמם ר"ס זה דמעין מטהר בכל שהוא אפילו אדם די"ל הא מ"מ בעינן לדעתם שכל גוף האדם יתכסה באותו מעיין כמ"ש שם ב"י **ושיעור זה דמ' סאה הוא שיעור שיתכסה בו אפילו גוף הייטר גדול** כדאיתא בגמרא ורחץ את כל בשרו במים מים שכל גופו עולה בהם וכמה הם מ' סאה וע"כ נקט התנא כאן מ' סאה שהוא מילתא דפסיקא:

12. ספר מגדים חדשים

והנה מש"כ הטורי אבן והערן השולחן, דנאדם גבה הקומה לא יספיקו מ' סאה לכסות כל גופו. ולפי דבריהם אסור להוסיף מים שאובין על המ' סאה כדי שיהיה לכסות כל גופו, אלא צריך שיהיה כולו מן מקוה כשרים לפי השיעור הנלמד לו. [לענ"ד יש לעיין בזה, דהנה נראה צרור דיש צארבעים סאה מספיק מים כדי לעטוף את כל הגוף של האדם אפילו הגבוה ביותר, והוא בתנאי שיהיה מקוה מזומאס נר וגבוה ומומאס למזנה גופו ממש, ואז יכסו המים את כל גופו.] וזה דבר שכל אחד יכול לנחון בעצמו שבמים שיעור ארבעים סאה, אפשר לכסות שטח גדול ורחב מאד.

ולפי זה צרור דהשיעור ארבעים סאה נאמר לכל אדם אפילו הגדול בקומה מאד, כיון שיש מציאות כזה שספיקו לו ארבעים סאה. ומה שאין לנו מקוה צורה כזו המומאס למזנה גופו של אדם זה, ולכן אין גופו מתכסה צארבעים סאה, לזה שרי להוסיף מים שאובין לפי השיעור הנלמד לו, כיון שיש כבר ארבעים סאה, ושיעור זה הוא מספיק לכל אדם. וראיתי בהגהות אמרי

13. שערים מצויינים בהלכה

מים שכל גופו עולה בהם. כתב בתשרי הריב"ש (סי' רצד) דהלשון עולה בהן, ר"ל בטל בהן, וזהו מלשון תעלה באחד ומאה לגבי תרומה שנפל בתוך חולין, ופירושו כאן שיהיה יכול לטבול כל גופו בפעם א' ובטל הוא במים. ויש ליתן קצת טעם והסבר דע"י שהוא מבטל עצמו במים טהורים, ע"כ יתעלה גם גופו כמו נפשו, וזהו מים שכל גופו עולה בהם, וד"ל.

ויש לעיין לפי הידוע מדברי הרמז"ס בהקדמה לפיהמ"ש, וכ"כ בהל' ממרים (פ"א ה"ג), דבדברים שהם הלכה למשה מסיני אין בהם מחלוקת, א"כ אין נחלק כאן ר' יוסי בר' יהודה ואמר כונן הלטאה. וראיתי בקדרי טהרות כלים (דף ה' ע"א) שעמד בזה, וכחז בד' הרמז"ס דס"ל דדרשה דהכא דרשה גמורה היא ושיעור טומאת שרץ אינו הלמ"מ, ונחלקו בפירושה דקרא ע"ש. וכ"כ בתורה תמימה פ' שמיי (יא, לא) ע"ש. אמנם במנחת חינוך שם כתב דמדברי הרמז"ס בהל' מאכ"א (פ"ג הי"א) משמע דגם שיעור שרץ הוא הלמ"מ כאשר כל השיעורין ע"ש. ויש להביא סיעתא לדבריו, שכ"כ הרמז"ס להדיא בפיהמ"ש מקואות (פ"ו מ"ז) ע"ש. ואפשר ליישב דהלמ"מ נאמר בלשון זה, דשרץ שיעורו במקלמו שהוא ככולו, ונחלקו בפירושו ת"ק ס"ל דהוא כעדשה שכן חומט תחלתו כעדשה, ור"י בר' יהודה אומר כונן הלטאה, אבל על עיקר ההלמ"מ לא נחלקו. וראיתי למהר"ץ חיות בספר תורת נביאים מאמר חושבנ"פ (ע' קטז), ובספרו עטרת נבי (ע' חסט), שכתב לבאר בענין מה שאמרו שיעורין הלמ"מ הוא, היינו דהקב"ה הנחיל למשה בסיני בע"פ שיעורים של כוית ככותבת כגרוגרת כעדשה כצ"ה וכו', וחכמים

עד שיגע במקצתו שהוא ככולו שיערו חכמים בבעדשה בו' ר' יוסי בר' יהודה אומר כונן הלטאה. התוס' בנדה (נו א) ד"ה אי, כתבו דדרשה דהכא אסמכתא הוא, דשיעורין הלכה למשה מסיני הם. וזוה חירו דאיתר דרשה דמהם ובהם להא דרשינן בנדה שם כאן בלא כאן ביבש ע"ש. והתוס' בשמעתין כתבו דדרשה גמורה היא ותרתי שמעינן מינה, או דתרי קראי כתיבי ע"ש. ועיין בטורי אבן ומרומי שדה. ובשו"ת יהודה יעלה חיו"ד (סימן קסו ד"ה ועוד נ"ל) כתב, דבפלוגתא זו בשיעור כעדשה לשרץ אס הוא הלמ"מ או דילפינן לה מקרא, תלוי גם פלוגתא דאמוראי בגמ' בשבת ע"ש. ועיין במנחת חינוך (מ' קנט אות ג'), שכתב בד' הרמז"ס דשיעור כעדשה לשרץ הוא הלמ"מ ככל השיעורים ע"ש.

פירשו ונחלקו ואמרו באכילת חלב ודם ושאר איסורים מים, וגבי יוהכ"פ ככותבת וכן בכל דבר ודבר. והיינו שבהלמ"מ לא נאמר מפורש על כל דבר ודבר מה שיעורו. והביא קן מהיד דוד ציומא (פ' א) שכתב קן בשם החקרי לב ח"א (סימן נח דף קב ע"ג) ע"ש. וכבר כתב לבאר קן באורך בספר מסכת הלמ"מ לרבי שלמה רפאל ליאון ז"ל (אמסטודם ח"ד), מובא בספר דברי סופרים (ע' הלמ"מ אות ו') ע"ש. ולפי דבריהם אחי שפיר דלא נחלקו כאן ת"ק ור"י בר' יהודה בהלכה למשה מסיני, וכו"ע מודו דנתקבל מסיני שיעור כעדשה, אלא נחלקו על איזה דבר לקבוע שיעור זה.

15. מאירי על חגיגה דף י"ב

אין דורשין בעריות וכו' עקר כונת הפרק להשלים מה שכבר התחיל בביאורו מענין קרבנות החגיגה ולהתחיל בענין החלק השני בביאור טהרה הצריכה לעוסקי טהרות הן לחולין הן למעשר הן לתרומה הן לקדש ובמשנה הראשונה ממנה נתגלגל לבאר הדברים שאין דורשים אותם בפרסום ונתגלגל בכך על יד מה שנתגלגלו עניני עריות במשנה אחרונה של פרק ראשון ועל זה הצד יסוב ענין הפרק על ג' ענינים הראשון בענין הדברים שראוי להסתירם והשני בענין קרבנות החגיגה איזה מהם דוחה י"ט ולא שבת ואיזו אינו דוחה אף י"ט ואם סומכים עליהם אם לאו והשלישי במה שידוע שחייב אדם לטהר עצמו ברגל איזו טהרה אדם צריך לתרומה או לקדש ולכל עניני טהרות:

16. ספר מכתב מאליהו |ח"ד ע' 9|

מדוע קבלה — סוד ?

קיימת עוד סתירה שעדיין לא הזכרנו כאן: הסתירה בין השכל והלב. השכל יכול להרבות השגות עליונות שהן למעלה מתפיסת הלב, היינו שאין ביכולת האדם להשיבן אל לבו ולהוציא אותן לפועל בחייו למעשה. סתירה זו בין הידיעה והמעשה מסוכנת היא מאד, ועליה נאמר (אבות ג, יז) "כל שחכמתו מרובה ממעשיו... הרוח באה... הופכתו על פניו". בגלל דבר זה נקראת חכמת הקבלה "סוד" ו"חכמת הנסתר" (על דרך "הנסתרות לה' אלקינו"), ולא ניתנה לכל אדם ללומדה, כי סכנה בדבר, כאמרם ז"ל "ארבעה נכנסו בפרדס" ורק אחד (רבי עקיבא) יצא בשלום (חגיגה יד:). ומהי הסכנה? לא חסרון הבנה ולא טעויות שכליות, אלא בזה שהשגות נשגבות ומופשטות אינן נקלטות היטב בלב, כי הלב זקוק לציורים חיים המבוססים על המציאות החומרית (עיי' לקמן "מחלה ומרפא — כח הציור"). ולא עוד אלא שהרבה פעמים ההשגות הללו עומדות בסתירה עם שפת הלב ועלולות גם לפגום את הציורים ולהמעיט את השפעתם על הלב.

17. ספר צדקת הצדיק - אות רלא

והיינו כי בעולם הזה יש סודות וסתרי תורה שאי אפשר לגלותם שלא יבואו לידי קלות ראש מפני היצר עיין בספר ברית מנוחה כתב כן על מאור אחד דאילו ידעו תוקפו אפשר לבוא לידי קלות ראש. וזהו טעם (חגיגה י"א ע"ב) אין דורשין וכו' וכן יש נפשות שדברי תורה שלהם נסתר מטעם זה והם בלבוש בעולם הזה עם הארץ. אבל כשיבוטל יצר רע יתגלה הכל ולא ילמדו וגו'. ורק יתרו שהיה גר הרגיש דבר זה שגם לעתיד אמרו ז"ל (בראשית רבה צ"ח ט') שמישה ילמד תורה לגוים שעתידים להתגייר כמו שנאמר (ישעיה ב' ב') ונהרו וגו' כי הם אין להם חלק מיוחד בתורה מה שאין לישראל כלל. ולכך אצלם שפיר שיך ענין התנשאות:

18. ספר מגדים חדשים

וראיתי להגה"ק ר"ל הכהן ז"ל בספר דברי סופרים (קונטרס ספר הזכרונות מנחה שלישית ד"ה וזכורות האחרונים), שכתב לחדש דמ"ט אין דורשין כו', הכוונה רק על ענין השאלה והדרישה דרך משא ומתן כדרך דרוש או, שהמשא ומתן צוה אסור, אבל שלא על דרך משא ומתן כאלו הכותבים בספרים או רב הדורש לפני המון תלמידיו וכולם שומעים ושומקים אינו בכלל אסור זה ע"ש. וזכריו יש ליישב מה

19. ספר מגדים חדשים

כל המסתכל בארבעה דברים בו' מה למעלה
מה למטה מה לפנים ומה לאחור. מה
שאמרו "המסתכל" אין הכוונה לראיה גשמית, אלא
ראיית השכל והצנת הלז. כעין מ"ש זאבות (רפ"ז
ורפ"ג) הסתכל בשלשה דברים ואי אתה זא' לידי
עזירה, וכתב התויו"ט שם דאין זה הסתכלות זראייה
חושית אלא זראייה השכל ע"ש. והריעצ"ך ז"ל זלחם
שמים שם (רפ"ג) כתב, הסתכלות אינה ראייה מוחשית
גשמית, אלא הצנת הלז, כך הוא ענינה זכ"מ ע"ש.
וע"ע מה שכתבו זמס' שנת (ק"ח ז) קד"ה מימי לא
נסתכלתי.

20. תפארת ישראל - יכין מסכת חגיגה פרק ב משנה א

(יב) לאחור. שעל כרחק יהיה לו סוף, ככל נברא, ולהכי ראוי לו שלא נולד, מדאין האדם יוכל להשיג דברים
אלו, ויבוא לידי טעות מינות, ונקטינהו הכא, דלמעלה ולמטה, דמו למעשה מרכבה, ולפנים ולאחור דמו למעשה
בראשית:

21. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חגיגה דף יא עמוד ב

במשנה, רתוי לו שלא בא לעולם. יש לעיין מדברי הגמ' (עירובין י"ג ע"ב) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא
יותר משנברא, וא"כ מאי רבותא איכא דהמסתכל בד' דברים הללו רתוי לו שלא נברא, הא מבואר בגמ' דאף
בלאו הכי נוח לו שלא נברא. וי"ל בזה לפי מש"כ התוס' שם בחד תירוץ, דהתם איירי בסתם בני אדם אבל
צדיק אשריו ואשרי דורו, וא"כ משנה דילן בא לומר דאף אותו צדיק דאשריו ואשרי דורו מ"מ אם מסתכל בהנך
ד' דברים רתוי לו שלא נברא. (וע"ע בהערות למו"ק כ"ח ע"א מש"כ ע"ד התוס' עירובין).

22. רש"י על חגיגה דף יא/ב

בסתרי עריות – [1] שאינן מפורשות, כגון בתו מאנוסתו, ואם חמיו ואם חמותו דנפקי במסכת סנהדרין (עה),
(א) מדרשא:

23. תוספות רי"ד על חגיגה דף יא/ב

אלא הנהו מיבעיא ליה לרבות את הגוים שמוזהרין על ברכת השם ועל עבודה זרה כישראל, האי נמי מיבעיא
ליה לרבות את הגוים שמוזהרין על עריות כישראל.

24. מהר"ץ חיות מסכת חגיגה דף יא עמוד ב

גמ' איש איש לרבות את הנכרים שמוזהרים על ברכת השם וע"ז. נ"ב הגאון בעל טורי אבן תמה דהרי בלא"ה
ע"ז וברכת השם בכלל שבע מצות דנלמד בסנהדרין נו ע"ב דב"נ מצווה עליהן ונ"ל דאמרינן סנהדרין נ"ט דמצווה
שנאמרה ולא נשנית לישראל נאמרה ולא לבני נח ע"ש וא"כ בלי הכפלת האיסור אחר מתן תורה הוה אמינא
דכיון שנשנית תורה פקע איסור מבני נח ולא נאמר רק לישראל. ועי' תוס' חולין כב ע"ב דכתבו דאי לאו מן
העוף הו"א דמחוסר אבר מותר לעכו"ם ע"ש:

25. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חגיגה דף יא עמוד ב

ובמהר"ץ חיות מביא קושיית הטורי אבן, וכתב לתרץ ע"ז, דלא סגי בהך קרא דויצו ה' אלקים על האדם, דאם
לא היה כתוב בתורה איש איש הו"א דמצווה שנאמרה ולא נשנית לישראל נאמרה ולא לבני נח, וע"כ לישנות

לישראל כדי לרבות בני נח. וצ"ע תירוצו, דהא הכא לא דרשינן מעצם מאי דנשנית אח"כ, אלא דדרשינן ליה מייתור דכתיב איש איש לרבות בני נח, ומה צריך ליתור הא סגי במה שנשנית לישראל.

26. מרומי שדה מסכת חגיגה דף יא עמוד ב

לרבות את הנכרים שמוזהרים על עריות כישראל. פי' דלא מהאי קרא למדנו שגוים מוזהרים על עריות, דאאל"כ דא"כ יהיו מוזהרים על כל הפרשה כישראל. אלא ה"פ דחייבים כרת על עריות שלהם כמו ישראל, אבל עיקר אזהרתן מבואר בפסוק ויצו ה"א על האדם כדאי' בסנהדרין דף נ"ו ב':

27. תוספות רי"ד על חגיגה דף יא/ב

אין דורשין בסתרי עריות. פירש המורה עריות שאינן מפורשות כגון בתו מאנוסתו ואם חמיו ואם חמותו דנפקי בסנהדרין (עה, א) מדרשא. ואינו נראה לי. דרוב התורה מדרשא קאתיא ותיתי ליה ברכה שהוא מודיע טעמי האיסור לרבים: [2] ונ"ל דסתרי עריות הן כגון הקולות שיש בעריות, כמו בקידושין שיש כמה טצדקי שאינן קידושין וכיוצא בהן. וקורא אותן סתרי עריות, שאין אדם ראוי לגלות סתרים הללו לעמי הארץ, משום דסרכי ומדמו מילתא למילתא. וגם לתלמידיו אל ידרוש בהם לשלשה, דדילמא לא צייתי ליה כולהו ולא קיימי שפיר אטעמא דמילתא ואתו למיטעי ולמישרי מאי דלא שרא רביה. וה"ה סתרי תורה, קולות שהרב יודע בהרבה מצוות שאין ראוי לגלותם לעמי הארץ כי אם לתלמידי חכמים:

28. ספר הסידים - סימן תקי

אין דורשין בעריות בשלשה, כי אם באנו לומר טעמי תורה פעמים יבא לידי התירא, כגון אדם שלאחר מיתו אשתו מותר ליקח אחות אשתו, אע"פ שיש לו בנים מאשתו הראשונה, אבל אשה לא תוכל להנשא לאחי בעלה כשיש לה בנים מבעלה, אבל כשאין לה בנים מבעלה הראשון אז תתייבם, כי הטעם אם הייתי אומר כשיש לה מבעלה תתייבם, א"כ היה קלקול לבני אחי המת:

29. ספר מגדים חדשים

ובן מנלתי להרשב"ץ ז"ל במגן אבות עמ"ס אבות (פ"א סוף מ"א), שכתב כי גם הטעמים נקראים סתרים, כמו שאמרו סתרי עריות צפרק אין דורשין ע"ש. מבואר שגם הרשב"ץ ז"ל מפרש סתרי עריות שאמרו כ"ן, היינו טעמי איסורי עריות. ובעיקר דברי הרשב"ץ שם, ע"ע מה שכתבנו להלן (יג א) דד"ה אמר רבי חמי אין מוסרין סתרי תורה כו'. ומנלתי עוד להרמ"א דדרכי משה יו"ד (סוס"י רמו) שכתב לפרש כן, וז"ל אני מנלתי בספר הזוהר (פ' אחרי מות) סדר עריות וטעמן על דרך הקבלה שרומזין כולן על מעשה מרכבה, נראה לי על זה אמרו שאין דורשין בעריות כו'. מיהו בתלמוד שלנו משמע שהדבר כפשוטו ע"ש. והנה מה שכתב דבתלמוד שלנו משמע שהדבר כפשוטו. הבאנו בס"ד מכמה ראשונים שכתבו לפרש כן.

30. רמב"ם יד החזקה הלכות איסורי ביאה פרק כב

(יז) אין דורשין בסתרי עריות בשלשה מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב והשנים נושאים ונותנים זה עם זה ואין דעתם פנויה לשמוע שדעתו של אדם קרובה אצל עריות אם נסתפק לו דבר ששמע מורה להקל לפיכך אין דורשין אלא לשנים כדי שיהיה האחד השומע מפנה דעתו ויודע מה שישמע מן הרב:

31. ספר מסילת ישרים - פרק יא - בפרטי מדת הנקיות

פרטי מדת הנקיות, רבים הם מאד, והגם ככל הפרטים שבכל הש"ה מצות לא תעשה. כי אמנם ענין המדה כבר אמרתי, שהוא להיות נקי מכל ענפי העבירות. ואולם אף על פי שבכל העבירות משתדל היצר הרע להחטיא את האדם, כבר יש מהם שהטבע מחמדן יותר ובהן מראה לו יותר היתרים, אשר על כן יצטרך בהן יותר חיזוק לנצח את יצרו ולהנקות מן החטא. וכן אמרו ז"ל (חגיגה יא): גזול ועריות, נפשו של אדם מחמדתן

32. תוספות על סוטה דף ח/א

גמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות. מקשי' מפרק אין דורשין (חגיגה יא): דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצרייהו ולא קשיא מידי דהתם ה"פ מאחר שראה הערוה פעם אחת שוב מהרהר אחריה לעולם אפי' שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מהרהר אחר אחרת:

33. ספר מגדים חדשים

עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצרייהו
בו'. מתבאר מהסוגיא כאן דתאור עריות היא התאור היותר חזקה מכל שאר העבירות. וכ"כ הרמב"ם זהל אס"ז (פכ"ז הי"ח), והטור זאהע"ז (רס"י כה), שאין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב בני אדם לפרוש ממנו יותר מן העריות ומציאות אסורות ע"ש. ועיין בשו"ת חכם נבי (סימן קל"ז) מש"כ ללמוד מזה לנדון דידיה. ובספר נועם מגדים (פ' מטות) כתב לבאר מ"ש במדרש (ילקוט שופטים רמז מז), לפיכך נתנה ברית מילה בערוה שיהא יראת המקום מונעתו מלחטוא. ולמה דוקא בעריות ניתן שומר בצביו של אדם, ולא בשאר עבירות, וכתב עפ"י המצואר בשמעתין דהיא התאור היותר חמורה וגדולה מכולן ע"ש.

1. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ג סימן יד

ובדבר קונטרס הראשון שכותב כתר"ה ששלח לי לפני עשרים שנה הנה לא ראיתיו עד עתה ששלח לי מחדש יחד עם עוד קונטרס גדול בדבר זריקת זרע מאיש אחר, ואף שיש בהם גם דברים נכונים אבל גם דברים שאינם נכונים ולפעמים אישתמיטתיה דברים מפורשים כי לפום חורפא שבשתא. ולהלכה הוא ברור כמו שכתבתי בספרי וכל המאמרים שנכתבו בירחונים הם דברים הבדוין מסברת עצמן נגד דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ואף נגד מקומות שהזכירו בעצמן. **וכבר בארתי הדברים שכתבו אבל איני רוצה לפרסם דברים אלו שלא ניתנו ליכתב בירחונים המסורים לכל איש ואשה כי דברים כאלו אין דורשין בשלשה כמו בעריות כדאיתא בחגיגה דף י"א, וכ"ש שלא בירחון הנשלח לאלפים וגם לאנשים פשוטים ורחוקים מיראת השם ויראת חטא ומחפשים רק לצל היתר לרמות את עצמן.** וכבר הודעתי שצריך להשמיט מלהתיר ויש ליעץ שלא לעשות זה מפני השלום שישרה בהבית כאשר אני נוהג בזה. והנני ידידו, משה פיינשטיין

2. ספר נפש החיים - שער ד - פרק לא

ומזה הטעם ג"כ, עסק התורה היא מכפרת על כל העונות של הנפש החוטאת, כמאמרם ז"ל (סוף מנחות), מאי דכתיב זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת כו', ומסיק שכל העוסק בתורה א"צ לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם, וכ"ה בתנחומא (פ' צו, ובשמות רבה פל"ח), קחו עמכם דברים ושובו אל ה' לפי שישראל אומרים כו', עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות א"ל הקב"ה דברים אני מבקש כו', ואני מוחל לכם על כל עונותיכם, ואין דברים אלא ד"ת כו', ובתנחומא (ויקהל), בענין הארון אמרו שהוא נושא עונותיהם של ישראל שהתורה שבו נושא עונותיהם של ישראל...

ואמרו עוד (בפ"ב דברכות (י"ו א, ובתד"א סא"ר פכ"ה), למה נסמכו אהלים לנחלים דכתיב, "כנחלים נטיו וכו' כאהלים נטע ה" כו'? לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות:

ובפיי"ח שם, "שפכי כמים לבך" כו' מה מים הללו מקוה טהרה הן לישראל ולכל אשר נברא בעולם כו' - כך ד"ת מקוה טהרה הן לישראל בכל מקומות מושבותיהם, בא וראה כמה גדולה כחה של התורה שמטהרת את פושעי ישראל בזמן שעושין תשובה אפי' מעבודה זרה שבידם שנאמר, "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" כו' ע"ש, כי עיקר התשובה שלימה האמתית שהיא מאהבה, הוא רק ע"י עסק התורה כראוי כמ"ש במעלות התורה, אוהב את המקום, וכמ"ש השיבנו אבינו לתורתך כו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך...

וז"ש בפ' התורה, ונעשה כמעין המתגבר והולך, ויש מקום לפרשו גם ע"ז הענין הנ"ל, שכמו המעין הנובע אף שלפעמים נרפש ונשחת בהרבה רפש וטיט, עכ"ז הוא נובע ובוקע ומתגבר והולך מעט מעט, עד שברבות הימים יתגבר ויתגלה לגמרי ויתפשט כמאז - כן העוסק בתורה לשמה אף אם נתלכלך תחלה בעוונות וחטאים עצומים ונטבע מאד ברפש וטיט מצולות הרע ח"ו, עכ"ז ע"י עסק התורה יהא נכון לבו בטוח שודאי המאור שבה יחזירו למוטב, והטוב מתגבר והולך על הרע שבו מעט מעט, עד שלסוף בהכרח יתגבר הטוב ויתפשט בכלול לגמרי, והוא מתקדש מטומאתו ופרחה טהרה בכלול, וכן אמר שם, ומכשרתו להיות צדיק חסיד כו' לשון הכשר והגעלה וליבון מפיגול גיעולי הרע שהיה בו תחלה, וכמ"ש (ירמיה כ"ג), "הלא כה דברי כאש" כו' שהיא מלבנתו ומכשרתו כו', וכ"א בתנחומא (ויקהל), שהתורה מטהרת לבן וכליותן של ת"ח: